Лісова сторожка (збірка)

Григір Тютюнник

Григір Тютюнник
Лісова сторожка
(збірка оповідань)

ЛІСОВА СТОРОЖКА

Як одспіває хурделицями зима, як віддзвонить вона ожеледцем — тоненькою і блискучою, мов кришталь, кригою на кущах та деревах, і сонечко вгріє землю та води, збирається Данило Коряк до лісу, до своєї сторожки. Там він має оберігати од усякої напасті цілий лан лісової розсади: дрібненьких дубків, що недавно ще спали у жолудях, а весною проклюнулися із землі двома-трьома листочками та й пішли в ріст, берізок, в'язків, кленочків, осичок і приземкуватих пухнастих сосонок, схожих на їжаків.

Збирається Данило довго, бо треба йому взяти з собою чимало всякого начиння. А зібравшись, вирушає в дорогу, кликнувши за собою малого, проте бідового песика Кузьку — він-бо справді як той жучок, що живе на колосках,— рудий та криволапий.

І йдуть.

За плечима у Данила напханий усячиною лантух та рушниця, на ногах поклеєні великими латками (щоб не протікали) гумові чоботи, а на ремінці поверх старенького піджака — шкіряні торбинки з набоями.

Чого тільки немає у Даниловому лантусі: тут і ніж, і ложка, і шматок дроту, і казанок; пшоно і сало, цибуля й борошно, картопля й сіль, хліб і сухарі; а ще великі садівницькі ножиці, пилка, сокира, терпуг; а ще гачки, важки та поплавці до вудок; ще коробочок десять сірників, загорнутих у шмат парусини, щоб не одвологли в дощ. І хоч як важко правити Данилові свою ношу, аж згинається старий, одначе несе, бо знає, що без усього того добра, що в нього за плечима, в лісі, далеко од села, не проживеш. Схотілося тобі, приміром, їсти — зробив із трьох пако-лів триніжок, почепив до нього на дротині казанок з водою і вари собі куліш, галушки чи кашу; треба заготовити дрівець сухих та поховати у сторожці од непогоди — взяв пилку, сокирчину, напиляв, наколов, у куточку поскладав і сиди собі в лісовій хатині та слухай, як шумить дощ у деревах; треба підстригти якийсь саджанець, щоб рівненько ріс,— ось тобі ножиці, підстрижи; затупилася пилка і сокира — маєш терпуг, нагостри; закортіло юшки з рибою,— полад-нав вудки, пішов до річки та й лови, що піймається.

І так цілісіньке літо, і в село немає чого швендяти раз по раз то за тим, то за сим — усе маєш при собі.

йде Данило хутко, бо високий на зріст і цибатий, як лелека. Ступне Данило крок-два, а Кузьці треба ступнути десять, то доводиться йому бігти, хекаючи та висолопивши язика. У Кузьки не однакові вуха. Як у Данила на шапці: одне стримить угору, друге —

вниз. У Кузьки теж: одне нашорошене, друге опало і теліпається, як неживе, як ганчір'яне.

Дорога до лісу низова, де-не-де перелита повінню, хоч і не глибоко: Данилові можна перебрести, а Кузьці треба оббігати кружка, по сухому, якщо старий не візьме його під пахву та не перенесе. Проте Кузьці дужче подобається оббігати, бо по дорозі можна буде погавкати на лелек, що, немов сажнями, обмірюють кроками калюжки, шукаючи поживи. Кузьки вони не бояться, знають уже його жартівливу вдачу: підбігти близенько й погавкати. Адже вони щороку прилітають сюди і звикли до нього. Тож коли Кузька підкочується до них на своїх кривих, як дужки, лапках, заливаючись дзвіночком, вони, тільки для годиться, роблять два-три широкі кроки, тоді обома ногами відштовхуються од землі і злітають. Відлетять трохи і знову — тупць ногами об землю: сіли.

А Данило сердиться на Кузьку за тоті жарти, зупиняється й каже суворо:

— Чого ти до них в'язнеш? Вони ж тебе не займають? Не займають. От і нехай собі пасуться.

Тоді Кузька щулиться, присідає на лапках і зводить угору на Данила винуваті очі. Коли ж Данило повертається до нього спиною і рушає далі, Кузька знову пускається вскоки та видивляється, на кого б йому хоч разочок гавкнути...

Аж ось і ліс. Він зустрічає Данила, як тата: гілля немовби одхиляється, щоб він часом не вдряпнувся, пеньки немовби одступають із стежки, щоб він часом не спіткнувся. А сонечко сіється крізь молоде листя та цвіт диких яблунь на стежку, і вона весело ряботить Кузьці в очах. Можна б гайнути поміж кущами, зайця вигнати чи наскочити на їжака, покачати його лапою по траві та погарчати несердито, граючись. Але в кущах роса, а мокнути Кузьці не хочеться, і він смирно чимчикує за Данилом, пригадуючи сторожку: дим од багаття, од якого йому чхалося, смачні риб'ячі голови, якими його щовечора частував Данило, теплий затишок під поріжком у сіні, де він спав уночі, а як хотілося, то і вдень. Спомин цей звеселяє Кузьку, йому кортить швидше до сторожки, то він вискакує поперед Данила, дріботить лапами, швидко-швидко виляє хвостом і дивиться на господаря так благально, немов каже йому: "Гайда біжка!".

— Не спіши з-поперед батька в пекло,— розважливо мовить Данило, проте йде швидше, бо й сам скучив за своїм лісовим житлом і самому нетерплячка побачити його.

Коли ж опиняються на просторій галявині, вкритій рівненькими рядами саджанців — старші деревця вищі, середульші нижчі, а наймолодші зовсім при землі,— Кузька, забачивши сторожку, мчить до неї, вже не озираючись на Данила, й тонюсінько гавкає, не гавкає, а дзяволить.

За зиму сторожка — хатка об однім віконці й під соломою — ніби постаріла, дужче вгрузла в землю, стоїть під самісінькою горою серед грушевого та черемхового цвіту, як вулик. Кузька оббігає її кругом, шкребеться лапами в низьке віконце, що немовби вицвіло за зиму, тоді кидається під поріжок до свого кубла. Але там вогко, сіно пахне цвіллю, дошки пахнуть грибком і трухлявиною. Незатишно. Кузька біжить до старого

кострища, де минулого року так весело цвіло полум'я над багаттям, пахло юшкою та свіжою рибою, але зараз тут лише вмокле в землю вугілля, вогкість та ціла черінь грибів-поганок навкруги, їхнього духу Кузька не зносить і сердито пирхає.

Тим часом підходить Данило, скидає з плечей лантух на лямках з мотузка, знімає і ставить під стіну сторожки рушницю, одмикає двері, промовляючи до Кузьки:

— Ну, от ми й дома, Кузьмо. Тепер будемо хазяйнувати вдвох...

Доки Данило порається біля замка, Кузька нетерпляче витанцьовує коло його ніг, тоді стає на задні лапи, а передніми упирається в двері, ніби хоче підсобити старому ті двері одчинити, бо за зиму вони поіржавіли в петлях, набрякли і подаються неохоче. Та Данило налягає на них плечем, Кузька — лапами, і вони, гучно зарипівши, відчиняються.

У сторожці сутінь та вистояний за зиму холод, що причаївся тут ще з осені. Кузька хутко обнишпорює темні покутки й натрапляє на своїх давніх знайомих: залізні граблі, лопату, сапу, ящичок з цвяхами, що пахнуть іржею, старий розплесканий молоток та коритчатка з насінням, від яких сходить дух берези, дубка й сосни.

Тим часом Данило виносить на сонце стару ковдру, щоб теплий вітерець вивіяв з неї холод, згрібає в оберемок вологе сіно з ліжка й теж виносить надвір: хай сохне. З оберемка випорскують додолу дрібні мишенята й сірими грудочками розкочуються по долівці.

— Ти ба! — дивується Данило, високо зводячи брови.— Сиплються, як горох.

Кузька погнався був за одним, але не догнав. Оббігав усюди — немає, то спинився посеред сторожки, широко розставивши передні лапи й здивовано глипаючи на Данила: куди ж вони поділися?

— Ти не за своє діло не берися,— каже йому Данило.— Ти ж не кицька? Отож. Ходімо краще робити опудало.— Дістає з-під ліжка в'язку всякого ганчір я, бере молоток та ящичок із червоними від іржі цвяхами й виходить надвір. Кузька біжить слідом, раденько виляючи хвостом, він знає: зараз, як і торік, і позаторік, почнеться найвеселіша робота.

Данило сідає на поріжку, розв'язує ганчір'я і по черзі розпинає в руках подрані сорочки, штани, піджаки, кофти, примовляючи:

— З оцього рам'я зробимо, Кузю, мене, бо це моя одіж; з оцього — бабу Оксьоншу, бо це вона дала кофту й фартушину; а з оцього — діда Миколайчика, бо це його піджак.

Кузька повискує од захоплення, бо впізнає і стару Данилову сорочку, що геть розлізлася на спині од поту, і кофту крикливої баби Оксьонші, до якої він частенько бігає взимку у двір, щоб поласувати там шматочком хліба, впізнає й піджак діда Миколайчика, що завжди свариться на Кузьку, як десь його побачить, та гримає: "Пш-ш-шов вон! Ти курча задушив? У-у-у, я т-тобі!.."

Кузька не займав Миколайчикового курчати, його взяла сорока, тому коли побачить діда, женеться за ним і гавкає скільки здужає: щоб знав, як напа-даться нізащо!

Назбиравши побіля сторожки сякого-такого паліччя, Данило знову сідає на

поріжку і заходжується клецькати молотком та цюкати сокирчиною: стукне по гвіздочку, тесне раз-удруге, пововтузиться з ганчіркою, доки напне її на палиці, хек! — і застромить у землю біля порога "себе", у своїй драній сорочці та картузі, в якому виходив півжиття. Пововтузиться трохи — виходить "баба Оксьонша"; ще трохи — і є дід.

Ні "Данила", ні "баби Оксьонші" Кузька не займає, тільки бігає навколо них та вищить. Коли ж Данило встромить у землю "діда Миколайчика", Кузька враз хапає його за полу піджака й смикає сюди-туди, доки не звалить усю споруду. Данило, дивлячись на те, сміється й каже:

— Годі, Кузю, годі, бо поламаєш мені мою роботу.

Тоді бере на плечі всі опудала, несе на ту грядку, де недавно зійшли молодюсінькі дубки, вербички та березки — ними люблять ласувати гайворони й вепри — і розставляє: з одного краю грядки "себе", з другого — "діда Миколайчика", а посередині — "бабу Оксьоншу". І пояснює Кузьці:

— Баба хай отуто стоїть. У неї голос такий, що в усі кінці буде чути, як закричить.

І тихенько сміється, бо як же та "баба" буде кричати, як то не вона, а тільки опудало, вбране у неї...

По тому Данило обходить увесь лан, часто зупиняється або присідає навпочіпки, хитає головою, прицмокує язиком, айяяйкає і каже до Кузьки:

— Бач, що наробили, кляті розбишаки, ай-я-я... Пропало деревце.

Кузька обнюхує свіжозриту землю, поруч якої лежить дубок з одгризеним корінням, підгинає хвоста і жалібно скімлить: боїться, бо земля пахне вепрячими писками...

Коли розсадник обійдено, Данило повертається до сторожки, збирає дрівця, наладнує триніжок і розкладає багаття. Дим від нього підіймається у гілля дерев, і тоді здається, ніби не тільки дика груша, що біля сторожки, цвіте, а й усі до одного дерева цвітуть.

Набігавшись за день та нахвилювавшись, Кузька лягає біля багаття, кладе голову на передні лапи й, не кліпаючи, дивиться на вогонь. А сонце сідає й сідає за гору, поволі змовкають пташки в лісі — заходить вечір.

Так починається лісове життя Данила та Кузьки.

ОДНОКРИЛ

Днів зо три Кузьці роботи на розсаднику немає, тому що гайворони спершу бояться опудал. Налетять із лісу великою крикливою зграєю, тільки замахнуться сісти на лан, аж гульк — "Данило" порожніми рукавами на них махає, "дід Миколайчик" ляскає полами піджака, а "баба Оксьонша" так лопотить фартушиною, що годі підступиться... То чорнокрилі розбишаки відлітають геть і сердито та хрипко перемовляються між собою: Кр-р... Кр-ра-а...

Не поживились, того й сердяться.

Однак минає день-другий, гайвороння звикає до опудал, любісінько походжає поміж ними та вишукує здобич: набачить молоденький пагін, що тільки-но виткнувся з

землі,— хвать його дзьобом, як обценьками, смик — і їсть. Отоді Кузьці роботи та роботи. Ховаючись поза деревцями, він тихо, інколи навіть поповзом, підкрадається до найбільшого гурту і з лютим гарчанням кидається до першого-ліпшого птаха. Налякане гайвороння хльоскає крильми, злітає вгору й свариться на Кузьку:

— Кр-р... Кр-р...

Так було щороку.

А це трапилася Кузьці несподіванка. Підкрався до зграї, що походжала неподалік од "баби Оксьон-ші" та вишукувала пагінці, де молодші, налетів на неї вихором і прогнав. Тільки один птах не злетів, а, тягнучи по землі крило, одбіг трохи й зупинився, наставивши на Кузьку хижі блискучі оченята.

Кузька ошкірив зуби і в два стрибки опинився коло гайворона. Той каркнув, випростався на ногах і так стукнув Кузьку дзьобом у лоб, що він аж заточився і заскімлив. А гайворон тим часом поволік своє вивихнуте крило далі, все озираючись та погрозливо каркаючи. Кузька не погнався за ним удруге, бо голова йому паморочилася, а в очах стояв туман. Полежав трохи, пошкріб лапою вдарене місце, поскавучав тихенько від болю та й поплентався до сторожки. І одне його вухо, що звисало вниз, ображено теліпалося...

— О?! — зустрів його Данило, який саме варив кашу під грушею.— Об сучок ударився з розгону, чи що? — і поторкав пальцем Кузьчин лоб.

Кузька жалібно писнув і притулився до Данилової ноги.

— Ну то йди полеж, воно минеться, минеться,— лагідненько порадив старий.

Кузька поліз під поріжок, де йому вже було послано сіна, і скоро заснув. Уві сні йому ввижався великий чорний птах, що підступився до нього покрадьки й цілився своїм залізним дзьобом просто в око. Кузька здригався й сонно гарчав.

Прокинувся він аж тоді, коли сонце сховалося за гору. Небо там було червоне, і вода в калюжках поміж молодою травою, і цвіт на груші також були червоні. Кузька потяг носом повітря, і враз йому забулися і живий гайворон, і той, що снився: повітря смачно пахло димком і кашею. Кузька облизнувся, струснув сіно, що набилося йому в шерсть, і пішов до вогнища. Воно вже пригасло, тільки жаринки деінде яскраво жевріли крізь попіл. Але не встиг Кузька зробити й двох своїх крочків, як зупинився, вкрай здивований: біля казанка з кашею, що вичахала під кущем, стояв гайворон з опалим на землю крилом і доставав дзьобом пахуче їстиво. Каша була ще, мабуть, гаряча, бо, вхопивши грудочку, гайворон одразу ж кидав її на землю і ждав, доки вона охолоне, тоді пожадливо ковтав.

— Гр-р...— загарчав Кузька, однак підійти ближче не посмів.

— Кр-р-р...— сердито сказав гайворон і знову поліз дзьобом у казанок.

— А що це в нас за гість отакий шкідливий? — вийшов із гущавини Данило з оберемком дров.

Гайворон повів на нього сірим дзьобом, присів перелякано й пострибав у кущі, тягнучи крило, а Кузька закрутився, як дзига, й раденько задзя-волив.

— Е-е, та він підранений, бач, однокрил,— сказав Данило й пішов у кущі.

Незабаром він повернувся, тримаючи в руках гайворона. Птах сердито карчав, бив крилом Данила по грудях і намагався клюнути його в руку. Тоді Данило піймав розчепіреного дзьоба, затис у кулаці й тихо та лагідно засміявся:

— Під-дожди, підожди биться, дурненький,— і заходився годувати приблуду кашею просто з ложки.

Спершу птах одвертав од неї дзьоба, тоді клюнув раз, удруге — і за хвилю ложка була вже порожня.

— Отако, отако! — весело приказував Данило, а Кузька швидко-швидко тупцяв передніми лапами й повискував — теж весело, бо як і він їв, то господар приказував отак само.

— Ти, Кузьмо, його не займай,— сказав Данило, пускаючи птаха на землю.— Бачиш: не годен він ні харчу собі добути, ані в гніздо злетіти. Однокрил!— О, так ми його й прозвемо.

Потім вечеряли Данило й Кузька — Данило прямо з казанка, а Кузька із свого черепка. А Однокрил пострибав під кущ і там причаївся.

Після вечері Данило з Кузькою подалися на розсадник подивитися, чи не заподіяно там якоїсь шкоди, а Однокрил вибрався з кущів, присів неподалік вогнища і дивився на жар: він, як і всі гайворони, любив блискуче.

Було вже зовсім поночі, коли Данило та Кузька повернулися до сторожки. Старий покурив біля порога, покашляв, побурмотів щось сам собі й пішов спати. А Кузька обнишпорив усі кущі довкола, шукаючи Однокрила, і, не знайшовши, побрався в своє кубло. Тільки просунув голову під поріг, а звідти:

— К-р-р...

Кузька зіщулився, принишк, боячись навіть поворухнутися. Так і заснув: голова під порогом, спина надворі. Та вже другої ночі Однокрил упустив під поріг усього Кузьку й не сварився, бо вдвох було тепліше спати.

Так вони й зажили у мирі та злагоді. Вдень Однокрил ходив пастися на молодій траві, а ввечері повертався, неодмінно несучи в дзьобі щось блискуче: або ґудзик, або скляночку, або ще якусь цяцьку. Принесе, покладе біля порога й роздивляється. Кузька теж роздивлявся, торкав знахідку лапою, нюхав і кліпав очима: що в ній цікавого? Тільки в боки мулятиме. Однокрил-бо всі оті блискітки носив у кубло. І вдень, коли сонце пробивалося крізь щілину під поріг, там усе сяяло, як у казковій скриньці з коштовностями... А Однокрил, якщо не пасся, перекладав свої скарби з місця на місце і все не міг на них надивитися.

НІЧНИЙ ЗЛОДІЙ

Того разу ніч була темна та похмура. Накрапав дощ, і хмари повзли над лісом при самих вершечках дерев. Не видно було ні місяця, ані зір. Одно-крил спав, притулившись бочком до Кузьки, а Кузька, хоч лежав з заплющеними очима, ніяк не міг заснути. Тільки придрімне, чує: лоп-лоп! — і прокидається. А то крапля дощу з листочка на листочок упала... Тільки склепить повіки, аж раптом: дзюр — цівка холодної води просто за вухо йому потече крізь щілину в поріжку. Незатишна ніч

випала.

Заснув аж удосвіта. І то не надовго, бо почув крізь сон, як поблизу щось важко засапало й сказало:

— Хр-ро! Хр-ро!

Кузька задки виборсався з-під порога, огледівся й завмер од переляку: край розсадника, високо підкидаючи землю довгим писком, рився величезний вепр.

Виверне молоденьке деревце, хрум корінь — і плямкає, а іклами клацу, клану — наче хтось камінь об камінь товче... Кузька вже хотів був шаснути назад, під поріг — хто ж подужає таке одоробло! — та не встиг: від ранкової прохолоди те сталося чи з переляку — чхнув!

Вепр перестав жувати, незграбно, всім своїм важким тулубом повернувся до Кузьки й погрозливо хрюкнув. Це розсердило Кузьку: шкодить та ще й погрожує!?

Він дзвінко загавкав і кинувся на злодія, забігши збоку. Доки вепр вайлувато обернувся до нього передом, Кузька встиг укусити його за задню ногу й відскочити. Вепр закрутився на всі боки, люто хрюкав і цілився підчепити Кузьку іклами. А Кузька навколо нього — як покотьоло: то за ногу, то за хвіст ухопить розбійника, аж той кувікає від болю. На гвалт виліз із-під порога Однокрил. Підскоком, махаючи здоровим крилом, він теж підбіг до вепра й сердито каркнув.

Той на нього навіть не глянув, а, влучивши мить, підкинув Кузьку писком угору так високо, що він полетів, як м'яч.

Цього Однокрил уже не стерпів — скочив вепрові на шию й з усієї сили клюнув його поміж вуха...

Хтозна, як би все це кінчилося, коли б із сторожки не вибіг Данило — сонний, у самій білизні й з рушницею в руках. Побачивши бійку, вигукнув:

— А, то це ти, розбишако довгописький! — Клацнув курками, підняв рушницю вгору і шарах! шарах! із обох цівок, так що полум'я з них сягнуло до півгруші, а дим огорнув сторожку зо всіх боків, наче вона горіла.

Вепр кинувся навтьоки. Однокрил ще трохи й проїхався на ньому, тоді зіскочив на землю і разом з Кузькою пішов до сторожки.

— Молодці, хлопці! — похвалив їх Данило.— Бачте: хоч і слабенькі, та сміливенькі, та вдвох, а воно вже й гурт! — і погладив обох.

А в лісі тріщало галуззя під ратицями втікача, чвакало багно на болоті, все далі й далі, і незабаром стало зовсім тихо.

Однокрил поліз у кубло й одразу ж заснув. А Кузька ще довго чхав од порохового диму, у вухах йому дзвеніло від пострілів, і весь він тремтів од недавнього страху та втоми. Тоді вкублився гарненько в сіні і так заснув, солодко похропуючи.

ЯК СПІЙМАЛИ РОЗБИШАКУ

Якось уранці повернувся Данило од річки без риби й сказав Кузьці:

— Завтра, Кузьмо, вставай раненько, підемо ловити великого розбишаку-соменка. Бач: вудки мені осьдечки порвав, як павутину.— І показав Кузьці порвані вудки.

А було так. Піймався Данилові лящик невеличкий. Став тягти до берега, вже й

рибину побачив — срібно так блиснула при ранковій зорі — аж раптом вудлище зігнулося в дугу, жилка нап'ялася, як струна, бринь! — і перервалася. А Данило ледь не впав.

— Що ж воно за причина? — здивувався і закинув другу вудку, а порвану відклав. І знову поклювало, і знову блиснула рибина. Цього разу Данило дотяг її ледь не до самого берега, та враз вода біля неї закипіла буруном, бринь! — і ні рибини, ні жилки, одне вудлище в руках зосталося… Проте Данило встиг побачити широку й чорну, як насмолене човнове днище, спину величезного сома.

— Еге-е,— сказав сам собі.— Так це не сом, а достеменний соменко!

Данило й раніше чув од рибалок, що в цих місцях завівся з минулого року сом-велетень і що він хапає не тільки всяку рибу, а й гусей, і вутят, якщо вони пропливають неподалік від його підводного лігва.

— Стривай же! — посварився Данило пальцем, забрав свої збавлені вудки і пішов до сторожки.

До смерку полов бур'яни на розсаднику, тоді розіклав багаття й заходився кувати великий гачок.

Устромить в жар товсту негнучку дротину, розпече так, що вона аж біла зробиться, і клепає молотком до обуха. Іскри летять на всі боки, як джмелики, так що Однокрил ледве встигав водити за ними очима: спіймати б хоч одну та в кубло…

Доки зварилася юшка, гачок був готовий. Данило нагрів його ще раз, тоді швидко вихопив із жару щипцями і вкинув у кухоль з водою.

— Чш-ш-ш,— сказала вода й жбухнула парою.А гачок після того став ще міцніший.

Данило прив'язав його до міцної та довгої мотузки, почепив недалеко від гачка свинцеве грузило, повечеряв з Кузькою та Однокрилом і пішов спати.

Другого дня встав рано, покликав Кузьку, і вони почимчикували до річки, обминаючи росяні кущі.

— Отуто він живе,— сказав Кузьці Данило, вказуючи на чорну воду під кручею.— Так що цс-с, не гавкай, бо злякаєш. А я піду піймаю йому живця.

Скоро Данило й повернувся, тримаючи в руках широку, як долоня, рибину.

— Зараз ми його припнемо! — похвалився, почепив рибину на великий гачок, розмахнувся й кинув у воду, а другий кінець снасті намотав на руку.

Та не встиг ступити й кроку, як його раптом так смиконуло, що ледве у воду не полетів. Добре, що встиг ухопитися вільною рукою за тоненьку осику.

— Помагай же й ти, Кузько, бо він мене розчахне! — закричав Данило, хитаючись разом з осичкою, що гнулася ледь не до самої землі.— Ось диви-диви, що він ро-о-обить! Ай-я-я!

Кузька ж радесенько бігав навколо Данила з осичкою і заливався дзвоником, а сом від того ще дужче злякався і ще дужче смикав вудку.

— Поможі-іть!—заволав Данило, уже ледве тримаючись на ногах.

Тут прибігли рибалки, ухопилися гарненько за мотузку, регочучи та покрикуючи: "Раз-два!", витяг-ли сома на берег й усі гуртом попадали на нього, щоб знову в воду не

скочив.

Коли сом уже не бився хвостом і не підкидав рибалок, його піддали Данилові на плечі й засміялися:

— Та він, дядьку, довший од вас!

Бігти назад, до сторожки, Кузьці було страх весело, бо сомів хвіст тягся по землі й Кузька грався ним лапами.

— Не наступай там, бо мені й так важко! — просив Данило, хекаючи.

А вдень до сторожки під'їхала підвода, поклали сома на віз і повезли в село, у піонерський табір, щоб діти поласували солодкою соминою.

Відтоді домашня птиця вже не боялася плавати в річці, бо ніхто на неї більше не нападав тільки ящірки шастали інколи обіч дороги та маленькі сірі пташки-посмітюшки спурхували попереду. Вже недалеко було до села, коли Данило з Кузькою почули позаду:

— Кр-р... Кра...

Оглянулися — Однокрилі Біжить підстрибом, махає одним крилом, а друге по землі волочиться.

— О! — весело сказав Данило.— А ми з Кузькою думали, що ти у своєму лісі зостанешся. Правильно зробив, що не покинув нашого гурту. Бо самому добре, а гуртом краще!

І далі пішли втрьох: попереду Данило, за ним Кузька, за Кузькою Однокрил.

ДОДОМУ, ДОДОМУ...

Так непомітно й літечко збігло. Сонце стало нижче ходити над землею, і хоч було воно яскраве та веселеньке, вже не гріло, як раніше. На груші, що ніби ще цвіла, жовтіли кругленькі пахучі гнилички й осипалися додолу, а деревцята на розсаднику підросли, уквітчалися густим листям — тепер їм ні гайворони, ні вепри не страшні: гайворони не подужають висмикнути, вепрам зміцніле коріння не смакує.

І от настав день, коли Данило востаннє обходить розсадник, обмотує перевесельцями з сіна наймолодші деревця, щоб не мерзли в люті морози, а старіші й так перезимують. Тоді каже до Кузьки:

— Будемо, Кузьмо, збиратися та вирушати додому.

Невесело каже, бо йти йому з лісу не хочеться: звик тут за літо серед зеленого шуму дерев, тиші та ясного сонечка...

І знову, як і весною, складає Данило у лантух своє добро, замикає сторожку, рушницю у руки і гайда. А ліс прощально шумить йому услід і ронить пожовкле листя під ноги. Данило думає про те, що незабаром настане зима і йому треба буде щовечора, натягши на плечі кожух та прихопивши рушницю, йти на колгоспні ферми сторожувати худобу. А Кузька радіє, бо скучив уже і за крикливою бабою Оксьоншею, і за хлібом, умоченим у молоко, і за приятелем своїм Шарком із сусідського двору...

Вийшли з лісу на луки. Сіно тут уже було давно скошено й звезено у стоги, лелек не видно, відлетіли, тільки ящірки шастали інколи обіч дороги та маленькі сірі пташки-посмітюшки спурхували попереду.

Вже недалеко було до села, коли Данило з Кузькою почули позаду:

Кр-р… Кра…

Оглянулися — Однокрил! Біжить підстрибом, махає одним крилом, а друге по землі волочиться.

— О! — весело сказав Данило.— А ми з Кузькою думали, що ти у своєму лісі зостанешся. Правильно зробив, що не покинув нашого гурту. Бо самому добре, а гуртом краще!

І далі пішли втрьох: попереду Данило, за ним Кузька, за Кузькою Однокрил.